

**ДОЦ. НЕВЕНА ПОПОВА –
ДАРИТЕЛКАТА НА ВТУ „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“**

Анка Игнатова



Доц. Невена Иванова Попова е родена на 17.VIII.1908 г. в гр. Русе, където баща ѝ работи като чиновник в митницата. По време на Балканската война е мобилизиран и взема участие в нея, а по-късно и в Първата световна война. В последната той е тежко ранен и остава неработоспособен в продължение на близо десет години. Това принуждава семейството да се премести в бащиния дом на майката на Невена в гр. Велико Търново. Кина Иван Колева Дюлгерова – Попова, която завършва търновската девическа гимназия и учителства до омъжването си в близките села, е една от четирите дъщери на майстор Иван Колев Дюлгеров, а неговият единствен син загива в Балканската война. Роден в гр. Трявна, където учи в началното училище при П. Р. Славейков, а след това занаят при Уста Колю Фичето, дядото на Невена години наред работи, заедно с гениалния майстор, в изграждането на редица обекти – моста над р. Янтра при гр. Бяла, хана „Хаджи Николи“ и конака в гр. Велико Търново, жилищни сгради в същия град и с. Арбанаси. За своето семейство той построява непосредствено до Мъжката гимназия в старопрестолния град двуетажна къща с чардак, а срещу нея – хан. По-голямата част от детството на Невена преминава именно тук – в подножието на хълма Царевец, където посещава и първите класове на началното училище в турската махала. Дори и след като семейството ѝ трайно се установява в София през 1920 г., където за баща ѝ като

военноинвалид се откриват по-благоприятни условия за реализация, летните ученически ваканции тя прекарва в гр. Велико Търново при едни или други близки¹.

През 1928 г. Невена Попова завършва III Софийска девическа гимназия, а през 1933 г. специалност История в Софийския държавен университет. В периода от 1934 до 1949 г. е учителка по история в прогимназията в с. Осоица, Елинпелинско, и в различни гимназии в градовете Пловдив, Самоков, Ямбол, Велико Търново и София. След 9.IX.1944 г. е преместена от II в III Софийска образцова мъжка гимназия, където е учител и ръководител на стажантската практика на кандидат-учителите по история. През 1949 г. е назначена за главен инспектор по история в Министерството на народната просвета, а от есента на същата година работи по съвместителство като асистент по средновековна българска история и преподавател по методика на обучението по история в СУ „Климент Охридски“. От следващата година тя вече е на щатна длъжност в Университета. През 1963 г., след като представя хабилитационен труд на тема: „Повишаване ефективността на обучението по история“, е избрана за доцент от Факултетския съвет при Философско-историческия факултет. До 1975 г. е редовен преподавател по методика на обучението по история, а през следващите пет години е хоноруван доцент в същия университет.

В продължение на 5 години доц. Невена Попова работи по съвместителство като хоноруван преподавател и във Великотърновския университет. Тя е включена в преподавателския състав на открития през 1963 г. ВПИ „Братя Кирил и Методий“ в гр. Велико Търново по покана на неговия първ ректор чл.-кор. проф. Александър Бурмов. Освен че подготвя за учителската професия първите четири випуска на специалност История, тя съдейства и за по-нататъшната организация на този сектор в нашия университет.

Приносът на доц. Попова към българското образование намира израз не само в подготовката на стотици млади кадри за българските училища и в повишаване квалификацията на учителите по история. Тя е автор на учебници, методически ръководства, статии, студии, монографични разработки, а също и на научнопопулярни брошури. Над стотина са заглавията на нейните публикации, част от които са в съавторство. Наред с това тя участва в различни форуми, симпозиуми и съвещания по проблемите на историческото образование у нас и в бившите социалистически страни.

Доц. Попова е създател на методическото списание „История и география” и в продължение на 13 години е негов отговорен редактор. По-късно е редактор в редакционната колегия на друго методическо списание – „История и обществознание”, издание на Министерството на народната просвета и Съюза на българските учители.

Част от своя живот доц. Попова посвещава на обществено-политическия живот, в който се включва още като студентка. Членува в Българския комунистически младежки съюз (БКМС), Работническия младежки съюз (РМС), Българския общ народен студентски съюз (БОНСС). Сътрудник е на нелегалната помощна организация МОПРА. Работи като редактор и технически уредник на вестник „Работничка”, издаван от Централния комитет на Българската работническа партия. Участва в учителската профорганизация, укрива и разпространява нелегални материали на Българската комунистическа партия и Отечествения фронт. Неведнъж е арестувана и задържана в Дирекцията на полицията. За тази своя дейност по-късно е призната от Централния комитет на активните борци против фашизма и капитализма за активен борец – II степен. След 9.IX.1944 г. работи като партийен секретар, профсъюзен председател, сътрудник на партийни райони, на Централния комитет на Българската комунистическа партия, на Съюза на българските учители и на Министерството на народната просвета.

За приноса ѝ в развитието на просветата и историческото образование и за активната ѝ обществено-политическа дейност е награждавана с различни правителствени и партийни награди. Носител е на ордените „Кирил и Методий” – I ст., „Народна свобода 1941–1944 г.” – II ст., „Девети септември 1944 г.” – I ст. и други отличия. През 1978 г. Държавният съвет на Народна република България я удостоява със званието „заслужил учител”.

Към края на своя жизнен път, на 1.XI.1984 г., доц. Невена Попова изготвя своето саморъчно написано завещание², с което дарява своето движимо и недвижимо имущество на Великотърновския университет. В него тя излага и своите съображения за направения избор в негова полза, а не в полза на Софийския университет, където работи в продължение на повече от 30 години:

„*Първо*” – защото ВТУ „Кирил и Методий” се разви като национално просветно научно огнище за подготовка на младите просветни

* Тук и по-долу думите в курсив са подчертани в оригиналния текст.

кадри, в тясна връзка с потребностите на живота и със съвременната теория и практика както в областта на съответните науки, включени в системата на университета, така и с определена професионална целенасоченост като квалифицирани специалисти – преподаватели, предимно с оглед подготовка на учители по история в нашите училища.

Освен това, още с откриването на ВТУ „Кирил и Методий”, по предложението на първия негов ректор проф. Александър Бурмов, аз организирах и поех курса от лекции по методика на [обучението по] история за студентите от 4-ти курс история, което извършвах по съвместителство с преподавателската си служебна работа в СУ ”Климент Охридски”.

Впоследствие и кадрово уредих сектора по методика на обучението по история напълно самостоятелно във ВТУ, а след това редовно продължих да участвам в редица негови учебни мероприятия – изпити, лекционни курсове за квалификация на учители по история и др. Освен това, началните години на моята творческа научно-преподавателска работа бе в системна връзка с педагогическия опит на учителите-историци от Търновския и Варненски райони, с център ВТУ за популяризиране и усъвършенстване на техния педагогически опит и съвременните педагогически проблеми, съобразно указанията на МНП.

Второ – Защото от детска възраст съм расла и учила първоначално в град Търново – семейството на родителите ми е от търновския край, майка ми е великотърновка, и е завършила търновската девическа гимназия. Освен това, наскоро след завършването ми на [специалността] История в Софийския университет бях и учителка по история в Търновската девическа гимназия, от където почерпих опита на старите възрожденски традиции в нашето образователно дело. Така че години наред съм поемала впечатления от историческия облик и светлината на легендарния Царевец на нашия старопрестолен град, което даде известни насоки на интересите ми към историческите знания, историческата наука и към учителската професия.

С всичко това ВТУ „Кирил и Методий” изпъкна и се наложи у мене като национален център на наука и образование, в системата на нашите висши учебни заведения, както и като научно огнище на историческите знания, за подготовка и творческа дейност на студентите-историци в областта на общественно-политическия живот и в сферата на нашето обновено социалистическо училище.”

Ето защо волята на дарителката е средствата, получени от жилището и дворното ѝ място на бул. „Топлебен“ № 32, в гр. София, „да бъдат включени във фонд „стипендии“ за студенти-историци от Историческия факултет на ВТУ „Кирил и Методий“. Личната си библиотека и архив доц. Попова завещава на Университета с намерението „да се ползват като архивни материали за развитие теорията на обучението по история“. А своя художествен портрет, рисуван с маслени бои от известната наша художничка проф. Мара Цончева, предоставя „за украса в сградата на университета“. За него пояснява, че той е „личен приятелски дар“ от авторката по времето, когато на основание заповед на просветното министерство от 1.X.1966 г. започва работа като хоноруван преподавател в тогавашния Висш педагогически институт в гр. Велико Търново.

Месец след изготвянето на завещанието доц. Попова изпраща уведомително писмо до Ректора на Великотърновския университет, придружено с копие от предаденото за съхранение при II софийски нотариус завещание. От запазено копие на писмо изх. № 570 от 17.IX.1984 г. на ректора проф. д-р Станьо Георгиев до доц. Невена Попова става ясно, че това нейно намерение предварително е обсъждано с университетското ръководство и със старши преподавателя по методика на обучението по история Стефан Сеизов. С него ѝ се съобщава, че „ръководството на ВТУ „Кирил и Методий“ с готовност и признателност приема предложението за дарение на Университета притежаваната от Вас етажна собственост с обзавеждане и библиотека. Със стойността на дарението ще бъде създаден фонд за стипендии на студенти-историци“.

След смъртта на доц. Невена Попова на 21.IV.1987 г. катедра „Методика на обучението по история и география“ прави следното предложение във връзка с направление № 9, стр. 3 от Програмата за честване на 25-годишния юбилей на Университета: „Да се учреди стипендия за студент/ка на името на Невяна* Попова, който студент ще работи като учител по история след завършване на образованието си“³. В предложението, което е с дата 19.XI.1987 г., изрично се посочва, че то е „във връзка с направеното от нея завещание на ВТУ „Кирил и Методий“. На

³ В този и други официални документи на ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“ собственото име на доц. Попова е изписано неправилно – Невяна, вместо Невена.

заседание на Ректорския съвет, състояло се на 23.XI.1987 г., е взето решение предложението да бъде преразгледано на следващо заседание, след като бъде представено и завещанието ѝ⁵. На 14.XII.1987 г., по повод докладваното от помощник-ректора Стефан Марков предложение за даване на стипендия на името на дарителката на Университета Невена Попова, Ректорският съвет решава: „Апартаментът на др. Невена Попова да се закупи формално от ВТУ, със средства от МНП, а с парите да се изплаща стипендия, която ще се отпусне от новата учебна година. Предложението за стипендиант да се направи от Факултета по история”. Гласувани са съответните срокове и отговорници: за закупуването – 30.I.1988 г., Ст. Марков; за стипендията – 1.IX.1988 г., доц. Плетньов⁶.

Едва две години по-късно, на заседание от 6.IX.1990 г., Академическият съвет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий” одобрява специална стипендия на името на доц. Невена Попова, наред с други три специални стипендии за студенти на Университета. Тя обаче е предназначена не за студент-историк, каквато е волята на дарителката, а за студент-педагог. За обучаващите се в специалността История е предвидена стипендия на името на чл.-кор. Ал. Бурмов. Останалите две са за филолози и художници и носят имената съответно на писателя Емилиян Станев и на проф. Васил Стоилов. Всяка от стипендиите е на стойност 150 лв. Учредяването им, съгласно решението на Академическия съвет, трябва да стане „след тяхната широка разгласа и при следните условия: а) да се предоставят на студенти от IV или V курс, които вече са се проявили с особени дарования и възможности в областта на отделните науки и изобразителните изкуства; б) Кандидатстващите студенти да имат общ годишен успех от предходната учебна година над отличен 5.50; в) Отделни студенти, студентски групи и общности, да направят в писмен вид своите мотивирани предложения пред факултетните съвети и въз основа на тях Академическият съвет до 15 ноември да вземе своите решения; г) Специалните стипендии да се отпуснат без оглед на месечните доходи на студента и да се дават от 1 октомври до 30 юни.”⁷

Утвърждаването на носителите на специалните стипендии на Великотърновския университет за учебната 1990/1991 г. се извършва на заседание на Академическия съвет, състояло се на 7.XII.1990 г. Преди да се пристъпи към гласуване на предложенията проф. Георги Данчев изразява мнение, че размерът на тези стипендии трябва да бъде

поне 200 лв., за да се отличат те от другите⁸. Пламен Павлов, тогава главен асистент, предлага той да бъде по-голям – 220 лв., мотивирайки се, че специалните стипендии се дават на най-достоините хора в Университета. Приема се всяка от тях да бъде в размер на 220 лв., след което деканите на факултети представят решенията на факултетските съвети с имената на кандидатите. От докладната записка на доц. кпн инж. Кънчо Чолаков, декан на Педагогическия факултет, до Ректора на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ от 11.XII.1990 г. относно специална студентска стипендия „Невена Попова“ е видно, че Факултетният съвет на заседание от 3.XII.1990 г. (Протокол №37) взема решение за нейн носител да бъде предложена Стелияна Йорданова Мартинова, IV курс на специалността Предучилищна педагогика (ф. №328-П)⁹. Кандидатурата е гласувана от членовете на Академическия съвет, а на 20.XII.1990 г. е издадена заповед на Ректора за отпускането на специалните стипендии на Университета¹⁰.

Междувременно къщата на ул. “Тотлебен”, № 32 в гр. София е отчуждена, поради предстоящо ново строителство, като се очаква Великотърновският университет да бъде компенсирен с два апартамента. По този повод деканът на Историческия факултет проф. д-р Йордан Андреев в докладна записка до Ректора, с дата 20.II.1990 г., настоява „единият от апартаментите да бъде предаден на Историческия факултет, поради следните съображения:

1. Покойната доц. Невяна Попова желаше да подари цялата къща на Историческия факултет при ВТУ, но тъй като факултетът не беше юридическо лице, сградата беше подарена на Университета. За това има свидетели;

2. Във връзка с предстоящата автономия на факултетите в рамките на университетската автономия, на 19.II.1990 г. Факултетският съвет при ИФ единодушно взе решение да отправи искане за единия от двата компесационни апартамента. Това удовлетворява и интересите на Университета като цяло.

Надявам се, че ще разпоредите удовлетворяване на искането.”¹¹

Върху документа е поставена следната резолюция: „Др. П[етко] Пейнов да докладва пред Р[екторския]с[ъвет] – документите по завещанието! Да се проучи въпросът за бъдещ[ото] строителство на мястото на подарената къща от доц. Н. Попова и да се докладва за решение в

Р[екторския]с[ъвет] и в А[кадемическия] с[ъвет]! 21.ІІ.[19]90 г. (п) [проф. Г. Данчев]”¹².

Съдържанието на резолюцията дословно съвпада с едно от решенията на Ректорския съвет, „по повод докладната записка от проф. д-р Йордан Андреев относно апартамента, завещан от доц. Невяна Попова”, взети на 19.ІІ.1990 г. (т.е. един ден преди да бъде написан въпросният документ)¹³. Другите две решения са: да се постави паметна плоча на къщата и надгробен паметник на гроба на доц. Попова; книгите на дарителката да се оформят във фонд „Невена Попова” в библиотеката на Филологическия факултет¹⁴. Срокът за изпълнение на всяко от тях е 20.ІІІ.1990 г., а за отговорник е избран П. Пейнов¹⁵. Този срок явно не е спазен, тъй като на заседание на Ректорския съвет от 28.VІІІ.1990 г. отново се взема решение за поставяне на паметна плоча на къщата, в която е живяла доц. Попова, като са гласувани срок: 15.ІХ.1990 г. и отговорник: същото лице¹⁶.

Стипендията и другите решения на Ректорския съвет, щедрият жест на доц. Попова към Университета, оповестен в няколко публикации¹⁷, остават в миналото, както и спомена за нея. Две десетилетия след нейната смърт за нея сякаш се сещат само някои от преподавателите и служителите, ползващи „служебния” апартамент на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий” в столицата¹⁸. Информацията им за нея е незначителна. Стогодишнината от рождението на доц. Невена Попова е подходящ повод да се напише нещо повече за нея от известното досега. А с това и да се припомни на съвременниците написаното в университетския вестник през 1989 г.: „Сред имената на първостроителите на ВТУ е и доц. Невена Попова. Но в летописа на нашата Алма матер за нея е отредено и почтеното място на един от първите дарители.”¹⁹

Университетът е длъжник към паметта на своя най-щедър дарител. Време е да бъде възобновена стипендията на нейно име, да бъде научно-технически обработен нейният личен архивен фонд, а портретът ѝ да бъде изваден от книгохранилището на Централна университетска библиотека и изложен на подходящо място, каквото е например библиотеката на Историческия факултет. С това ще изтрием праха на забравата не само върху образа ѝ, но и върху делото ѝ.

БЕЛЕЖКИ

¹ Тези и останалите биографични данни в публикацията се основават на автобиография на Невена Иванова Попова от 25.XI.1981 г., която е част от личния ѝ архивен фонд, съхраняван в Централна библиотека на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий”.

² Ксерокопия на завещанието, както и на посочените по-долу писма се съхраняват в кабинета на Секретаря на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий”.

⁴ ДА – В. Търново, ф. 1178, оп. 4, а.е. 18, л. 148.

⁵ Пак там, л. 125.

⁶ Пак там, л. 173.

⁷ Пак там, а.е. 11, л. 10-11.

⁸ Пак там, л. 116.

⁹ Пак там, л. 149.

¹⁰ Пак там, л. 129.

¹¹ Пак там, а.е. 28, л. 176.

¹² Пак там.

¹³ Пак там, л. 180.

¹⁴ В случая, ако не става въпрос за допусната машинописна грешка, е странно защо се взема решение книгите да се предат на библиотеката на Филологическия факултет, а не на библиотеката на Историческия факултет. Това е в противоречие с волята на дарителката.

¹⁵ ДА – В. Търново, ф. 1178, оп. 4, а.е. 28, л. 181.

¹⁶ Пак там, а.е. 31, л. 9, 79.

¹⁷ **Майер, М.** Спомен за предаността – в. „Наука и труд”, бр. 4 от 6.III.1989 г.; **Йовевска, М.** Лични дарители на Великотърновския университет „Кирил и Методий” – В: сб. „Проблеми и перспективи на хуманитарните науки във Велико Търново (Материали от юбилейната научна сесия, посветена на 45-годишнината на Съюза на научните работници в България и 25-годишнината на Великотърновския клон на СНРБ). В.Търново, 1990, с. 56, 58.

¹⁸ През 90-те години на ХХ в. на мястото на жилището на Н. Попова е построена нова сграда, а ВТУ „Св. св. Кирил и Методий” получава два апартамента с гаражи на ул. „Пирински проход” в кв. „Красно село”, гр. София.

¹⁹ **Майер, М.** Спомен за предаността – в. „Наука и труд”, бр. 4 от 6.III.1989 г.